

Mihailo Stevanović
Beograd

USLOVLJENOST I OGRANIČENOST ALTERNATIVNOSTI JEZIČKIH ZNAKA

Alternativna upotreba dve ili više sintaksičkih oznaka česta je pojava u jeziku. Ona predstavlja dosta složen problem kome se u lingvistici poklanja, i mora se poklanjati, sve više pažnje. Ovaj se problem tretira kao problem sintaksičkih opozicija, opozituma, pod ovim imenom ili pod imenom sintaksičkih sinonima; govori se o naporednoj upotrebi više oblika u istoj funkciji i istom značenju, o mogućnosti njihove međusobne zamene uz čuvanje istog smisla većih jezičkih celina u kojima se ti znaci javljaju. U nauci, međutim, bar koliko je nama poznato, malo je u kome slučaju ovo pitanje u celini proučeno. O alternativnosti upotrebe dva ili više znaka najčešće se govori uzgredno, kada se raspravlja o nekome od njih, bilo samom za sebe, bilo u pregledima jezičkih priručnika, i to izuzetno retko kad sasvim iscrpno. U nauci o srpskohrvatskom jeziku skoro da i nemamo, ili bar do skora nismo imali, precizno definisanih slučajeva alternativne upotrebe bilo koja dva jezička znaka.

Poodavno je poznato da se, recimo, jedna glagolska vremena upotrebljavaju u funkciji i sa značenjem drugih tih oblika. Ali je nedovoljno samo to znati jer mnogo češće nema mogućnosti za takvu upotrebu istih tih oblika. I A. Belić je učinio znatan korak u učenju o značenju vremena kada je utvrdio da se »samo u sintaksičkom relativu« glagolska vremena »mogu upotrebljavati jedno mesto drugoga«.¹ Pa ipak ni tu još nije kazano sve što uslovljava mogućnost takve upotrebe. Globalno uzev, to je istovetnost njihova značenja u relativu, a ne i u apsolutnoj vremenskoj upotrebi njihovoj. Mi ćemo, međutim, reći da se značenjska polja sintaksičkih opozicija samo delimično, odnosno katkad i dobrim delom podudaraju, ali se retko kad potpuno poklapaju. To se s manje ili više prava može reći za sve slučajeve alternativne upotrebe jezičkih jedinica. Kao dokaz za ovu svoju konstataciju navešćemo najpre upravo alternativnu upotrebu glagolskih vremena, od kojih se kao semantičko-sintaksičke opozicije svakako najčešće javljaju perfektivni prezent i

¹ A. Belić, *Upotreba vremena u srpskohrvatskom jeziku*. Južnoslovenski filolog VI, str. 127.

ao rist perfektivnih glagola — u relativu naravno, ali ne ni tu svakad, nego samo ti oblici relativne upotrebe u pripovedanju,² kakvu imamo u primerima: *Lujo ogrnu haljinicu, pa se spusti na travu i leže* (P. Kočić) i *A uveče ga brat njegov Milutin uzme te ga iznese iz šanca i sahrani kod crkve* (V. Karadžić) — u kojima možemo međusobno zameniti oblike predikata, i u prvoj rečenici mesto aorista uzeti prezent, a u drugoj mesto prezenta aorist (isp. *Lujo ogrne haljinicu pa se spusti na travu i legne* i *A uveče ga brat njegov Milutin uze te ga iznese iz šanca i sahrani kod crkve*), a da niko nikakvu razliku u značenju ne oseti, jer se u prvom primeru, aoristom dakle, kazuje da su se u određenom trenutku u prošlosti izvršile tim oblikom kazane radnje; a u drugom: da je izvršenje prezentom označenih radnji bilo prisutno opet u određenom trenutku prošlosti. A to je potpuno isto, pa se zato u tim, a tako i u svim brojnim i bezbrojnim sličnim slučajevima pripovedanja relativni aorist i perfektivni, takođe relativni, prezent mogu uvek upotrebiti alternativno.

Međutim, u stihovima narodnih pesama: *Razhole se Vojvoda Dojčine / u Solunu gradu bijelome; Podiže se Crnojević Ivo, / Pa otide preko mora slana; Pade paša s vojskom na Doljane* i sl., gde takođe imamo pripovedanje u specijalnom slogu doduše, — prezent se ne bi mogao uzeti mesto aorista, jer bi on sugerirao drukčije značenje njim kazanih radnji, sugerirao bi, naime, ponavljanje izvršenja tih radnji u prošlosti: *Razboli se Vojvoda Dojčine* znači ne samo; što aorist, da se jedanput *razboli*, nego da se to više puta u određenoj prošlosti desi; *Podigne se Crnojević Ivo* — da se više puta podigne; *Padne paša s vojskom* — da to paša učini takođe više puta. Ili bi to bar izazvalo nedoumicu koje od dva moguća značenja perfektivnog prezenta: značenje ponavljanja ili jednokratnog izvršenja radnje, tu imamo. I da bi ta nedoumica bila otklonjena uz prezent bi se morala upotrebiti priloška odredba *jedanput* (ili druga koja reč ili izraz istog značenja). Prezent bi tu, znači, bio opozicija aoristu samo s odredbom *uza se*, što će reći da se značenjska polja aorista i prezenta perfektivnih glagola ovde ne podudaraju, nego je takvo polje prezenta šire; njim se pored jednokratnog izvršenja, kazuje i ponavljanje izvršenja radnji, i u pripovedanju, dakako. Drugim rečima, perfektivni pripovedački prezent relativno upotrebljen može biti i kvalifikativan, u isto vreme, a aorist nikada nije takav. I ta nejednakost u značenju ograničava alternativnu upotrebu ova dva oblika, koja je inače vrlo široka. Dopunjavanje značenja jednog oblika upotrebom drugih jezičkih znaka uz njih, na kakvo ukazujemo, u stihovima određene vrste ne dopuštaju zakoni metrike. I ukoliko bi se prezent upotrebom determinativa uza nj semantički mogao načiniti ekvivalentnim aoristu, oni tu nisu i metrički opozicije.

Van pripovedanja, relativnom aoristu upotrebljenom za označavanje radnji kojima se traži objašnjenje postavljanjem pitanja, npr., i u da-

² M. Stevanović, *funkcije i značenja glagolskih vremena*. Beograd 1967, str. 81.

vanju obaveštenja o izvršenosti radnji u određenoj prošlosti, kao u primerima: *Ko podiže ovako lijepu crkvu? Podigoše stari Nemanjići, da kol* (govorni jezik); *Mi Šćepana jedanput zacarismo* (P. P. Njegoš) itd. — Present nije opozicija. Alternativno bi se s aoristom ovde mogao upotrebiti još jedino perfekat, ali samo s odredbom uza nj, koja bi u srpskohrvatskom jeziku suzila značenje ovoga oblika određivanjem vremena za koje se vezuje dotična radnja.

Perfektivni modalni present upotrebljava se alternativno, i to na širokom planu, s oblikom futura II. Prvi oblik, upravo, budući s njim semantičko-sintaksička opozicija, znatno potiskuje drugi iz upotrebe. To se, štaviše, u nekim jezičkim priručnicima predstavlja kao opšta pojava. A tek se u novije vreme i u udžbenicima, u Sintaksi pisca ovih redova, npr., ukazuje na ograničenost mogućnosti alternativne upotrebe perfektivnog prezenta i futura II.³ U posebnim je radovima i ranije na to ukazivano. Prvi je ovo, koliko nam je poznato, učinio A. Musić.⁴ A kasnije je to znatno određenije rekao M. Kravar.⁵ I mi smo, konačno, sasvim precizno utvrdili da posebno značenje futura II, a naime njegovo značenje gotovosti izvršenja njim kazane radnje pre vremena u budućnosti u kojoj se vrši radnja upravne rečenice, kakvo, između ostalih, potvrđujemo primerom: *Čim stignemo do vaše kuće, odmah ćemo, ako ostali budu došli produžiti* (govorni jezik), gde se u umetnutoj rečenici: *ako ostali budu došli* — perfektivni present ne može alternativno upotrebiti s futurum II. Ne može upravo zbog istaknutog značenja koje proširuje semantičko polje futura II u odnosu na perfektivni present. U stihu iz narodne pesme: *Ako Miloš bude Drinu prešo, / Miloša ću na megdan pozvati* i može se i ne može uzeti present mesto futura II. Može, naravno, ako se upotrebljenim oblikom htelo reći da će Miloša pozvati na megdan ako pređe Drinu, uglavnom kad je pređe (a ne mora je preći). A ne može ako je onaj što je upotrebio futur II njim hteo kazati da će Miloša pozvati na megdan ako se utvrdi da je pre toga već prešao Drinu. I time je u ovome pogledu sve rečeno. Jasno je, naime, istaknuta ova razlika u značenju dva oblika koja sužava mogućnost njihove alternativne upotrebe.⁶

Na sad ukazanom mestu istakli smo da se i u slučajevima vremenske, istina relativne vremenske, upotrebe, kakvu jedino i može imati futur II u srpskohrvatskom jeziku u primerima tipa: *Onda onaj pusti slamke, pa se ljube ko se s kim bude uhvatio* (V. Karadžić), jer se očividno nikakve razlike u značenju neće osetiti ako predikat navedene rečenice damo u obliku prezenta (isp. *Onda onaj pusti slamke pa se ljube ko*

³ V. Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa. Beograd 1969.

⁴ U studiji *Kondicional u hrvatskom jeziku*. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti CXXVII, str. 152.

⁵ V. *Futur II u našem glagolskom sistemu*, Radovi Filozofskog fak. u Zadru I, sv. 1, str. 32.

⁶ U raspravi *Jezičke funkcije glagolskih oblika kao sintaksičkih opozicija*. Južnoslovenski filolog knj. XXIX 1—2 str. 96.

se s kim uhvati) — perfektivni prezent javlja se kao sintaksička opozicija tome obliku. Van ove, kvalifikativne upotrebe s futurom II za označavanje prošlih radnji ne može se prezent upotrebiti alternativno. Uostalom tamo u drugim slučajevima i nemamo vremensku već modalnu upotrebu ovog oblika, jer njim označena radnja nije realnost već samo pretpostavka, kako nam to jasno govori za ovo tipičan primer: *Ako voda bude odnela most / ako ga je, to jest, u vreme kad govorimo, već bila odnela, / onda oni i ne mogu doći* (govorni jezik).

Kao poznate sintaksičke opozicije prikazani su, najdetaljnije u raspravi *Jezičke funkcije glagolskih oblika kao sintaksičkih opozicija*,⁷ relativni perfekt, kako u obliku bez verbum-a finitum-a tako i s njim, i pluskvamperfekat, i rečeno je da ovo počiva na svođenju značenja ova dva preteritalna vremena na jedno isto: na označavanje izvršenja radnje u prošlosti nekog određenog, takođe prošlog trenutka. I potvrđeno je mogućnošću upotrebe jednog oblika u primerima gde je uzet onaj drugi; mogućnošću upotrebe pluskvamperfekta tamo gde je upotrebljen relativni perfekt u primerima tipa: *Tada je doznala da su se njeni preselili i Zagledali su se iza kruške, ali je dječko bio iščezao, pobjegao*, — značenje ostaje isto. Na isti način, u slučajevima s pluskvamperfektom u primerima kao što su: *Nekakav strah obuzeo popa da se jedva držaše i Bakonji bjehu prionule oči uz manastir te se prepade kad mnogi glasovi zagrajaše* — alternativno s tim oblikom može se upotrebiti krnji perfekt (isp. *Nekakav strah obuzeo popa da se jedva držaše i Bakonji prionule oči uz manastir, te se prepade kad mnogi glasovi zagrajaše*, a da se značenje ne promeni. Što se, i nasuprot podudarnosti njihovih značenja, pluskvamperfekat ne oseća u svemu ekvivalentan krnjem perfektu da se s njim može alternativno upotrebiti u svim slučajevima, između ostalih u primerima kakav je: *Jesen je već uveliko. Opalo lišće, propištali putevi od kiše a Drina nadošla* (I. Andrić), svakako je pre svega u nejednakoj ekspresivnosti njihovoj, koja je nesumnjivo znatno osetnija s upotrebljenim oblikom krnjeg perfekta. A iz toga izlazi da ovde samo stilski nemamo opozicije. Međutim, tu se ne može isključiti ni svako osećanje razlike u sintaksičkoj nijansi zavisno od dvogubosti značenja tih oblika, od dvojakog karaktera glagolskog i pridevskog značenja njihovog, koje smo detaljnije prikazali u malo pre spomenutoj studiji svojoj.⁸ U svakome slučaju ni tu nema neograničene mogućnosti alternativne upotrebe ova dva preteritalna vremena.⁹

Dosledne takve mogućnosti retko da ima bilo gde u sintaksičkih opozicija, ne samo glagolskih oblika koje naravno ovde nismo sve iscrpili, niti smo ni išli na to da ih iscrpimo, nego je nema apsolutne ni u bilo

⁷ Južnoslovenski filolog, knj. XXIX 1—2 str. 92—93.

⁸ *Jezičke funkcije glagolskih oblika kao sintaksičkih opozicija*. Južnoslovenski filolog, knj. XXIX, str. 47—53.

⁹ To smo svakako mnogo potpunije učinili u raspravi: *Jezičke funkcije glagolskih oblika kao sintaksičkih opozicija*. Južnoslovenski filolog, knj. XXIX.

kojoj drugoj oblasti sintakse. Nema je takve ni među brojnim opozicijama pojedinih delova padežnih sintagmi, od koji ćemo se opet samo na nekim zadržati, koliko da skrenemo pažnju na uslovljenost i istovremeno na ograničenost njihovu, koje jedna s drugom čine jedinstvo zakonitosti jezičke pojave opozicija, čija je tačna ocena od izuzetnog značaja za pravilna učenja u nauci o jeziku.

A. Belić je u svoje vreme likvidirao zabladu svojih, znamenitih inače, prethodnika Đ. Daničića¹⁰ i T. Maretića,¹¹ po kojima se predlog *prema* u sh. jeziku ne upotrebljava s dativom. I na primerima njegove upotrebe pokazao je da se »predlog *prema* upotrebljava iz istih razloga iz kojih predlog *k*«. No, valjda zato što je tu konstataciju učinio u udžbeniku za II razred nekadašnje gimnazije (1932), propustio je da ukaže i na ograničenje te upotrebe. Tačno je zaista da su ova dva predloga, uz oblik dativa sintaksičke opozicije, ali samo s glagolima kretanja u pravcu pojma s imenom u padežu uz koji oni stoje u značenju kakav imaju predložko-padežne veze u *pravcu* + gen. i *put* + gen., kao determinativi istih glagola naravno. Ali uz glagole sa značenjem: i kretanja u pravcu pojma i dospevanje do toga pojma ima samo predlog *k* s dativom, a ne i predlog *prema* s tim oblikom. Alternativnu upotrebu predloga *prema* i predloga *k* s dativom uslovljava znači rekcija upravnog glagola. A razlika u rekciji (videli smo kakva) opet je i ograničava. U jednom članku, a i u svojoj Sintaksi, mi smo ovo detaljnije pokazali i potrebnim brojem primera smo i na jednom i na drugom mestu potvrdili.¹²

Isto smo tako, prvo u posebnoj raspravi,¹³ a zatim i u svojoj sad citiranoj knjizi, govorili o predlogu *kod* s oblikom genitiva i o nekoliko opozicijama, između ostalih o predlogu *kraj* i predlogu *u*, takođe s oblikom genitiva. I konstatovali smo da opozitni karakter predloga *kod* i *kraj* s genitivom uslovljava upotreba i jedne i druge sintagme u funkciji označavanja mesta u blizini pojma s imenom u genitivu u vezi s predikatom koji znači da se nešto nalazi ili vrši na dotičnom mestu, npr. *Sutra će se kod kneževe kuće ogledati*, gde se alternativno

¹⁰ Đ. Daničić je i one slučajeve u kojima je tačno osetio dativ protumačio da je ovaj oblik tu mogao doći zato što je *prema* u njima prilog, a ne predlog (Srbska sintaksa 1858, str. 633).

¹¹ T. Maretić u svojoj velikoj gramatici na str. 499 (Gram. i stilistika hrvatskog ili srpskog jezika 2. izd., od 1931) nalazi da je predlog *k* u primeru: *Po velikim brdima idući k Bosni i Hercegovini* upotrebljen u značenju predloga *prema*. Pa i pored toga on ne dolazi na ideju da pođe od sintaksičkih momenta u određivanju razlike između oblika dativa i lokativa, već se hvata za akcenat (v. str. 508 ista dela, koji se i kada bi bio različit u ova dva padeža ne bi mogao uzeti kao merilo sintaksičke vrednosti njihove).

¹² *Dativske sintagme s predlozima ka i prema*. Zbornik za filologiju i lingvistiku Matice srpske IV i V, str. 319—322, i *Savremeni srpskohrvatski jezik II* (Beograd 1969, str. 357—362).

¹³ *Genitivne sintagme s predlogom kod i neke njihove opozicije*. Naš jezik, knj. XV, str. 158—179.

sa *kod* + gen. može upotrebiti *kraj* + gen. (isp. *Sutra će se kraj kneževe kuće* ogledati). Međutim, zavisno od značenja upravnog glagola kretanja, kakvo se ogleda u primeru: *Proći će sutra kraj kneževe kuće* predložko-padežna veza *kod* s genitivom ne može se upotrebiti alternativno s predlogom *kraj* i oblikom uz koji stoji. A tako isto ni u funkciji odredbe upravnog glagola kada ovaj označava zauzimanje prostora na izvesnom odstojanju, kakvo se pretpostavlja u rečenicama tipa: *Ko vam dade da sadite ove rogove kraj puta* (I. Andrić) — gde *kraj puta* ne znači na jednom mestu nego **na izvesnom**, manjem ili većem, rastojanju duž puta.

Ni opšta konstatacija, odnosno od starijih gramatičara postavljeno pravilo da predlog *u* s genitivom ima značenje pripadanja koje i predlog *kod* s tim padežom i da su, prema tome, ove dve predložko-padežne veze semantičko-sintaksičke opozicije ne može, kao generalno, biti prihvaćeno, niti se one u svim slučajevima s takvim značenjem mogu naporedo upotrebljavati. Njihova alternativna upotreba ograničena je, ne više drukčijim značenjem ovog ili onog člana sintaksičke celine u kojoj se upotrebljavaju, već neminovnišću da se *kod* s genitivom jednih pojmova oseti upotrebljen s osnovnim njegovim značenjem određivanja mesta u blizini pojma s imenom u dotičnom padežu — u značenju, dakle, koje on ovde ne može imati. Zato se tu nikada ne upotrebljava ovaj već isključivo predlog *u* s genitivom, koji opet, sa svoje strane, nema i ne može imati funkcije određivanja mesta u blizini, nego znači isključivo zauzimanje mesta u granicama, u sferi pojma s imenom u genitivu, u kome jedino ove dve predložko-genitivne veze mogu biti sintaksičke opozicije. I oni to nesumnjivo i jesu u slučajevima kao što su: *Stvaraš pretpostavke o postojanju drugih poroka kod Vekovića* (O. Davičo). — *U žena je razvijeno osećanje materinstva* (St. Jakovljević) i sl. primeri, gde se misli na pripadnost nekih svojstava pojmovima s imenom u genitivu i gde je sasvim svedjedno koji će od dva predloga biti upotrebljen uz isti padežni oblik, mada i tu jedna predložko-padežna veza može biti bliža jezičkom osećanju jednih a druga osećanju drugih govornih sredina. I u tome slučaju najviše se može govoriti o stilskoj neekvivalentnosti ovih tu nesumnjivih sintaksičkih sinonima.

A ni sintaksički, odn. semantički — *kod* s genitivom nije opozitum predloga *u* s tim oblikom tamo gde se ovom drugom vezom označava pripadnost dela organizmu s kojim čini integralnu celinu. I očevidno u upotrebljenim oblicima: *U Milice duge trepavice*, ili *Slabe su oči u starca*, ili *U kita su usta kao mehana* (M. Glišić) — s predlogom *u* uz oblik genitiva, ne bi se mogao upotrebiti predlog *kod* uz taj padežni oblik, jer bi nam se njim nametnulo jezičko osećanje određivanja mesta u blizini dotičnog pojma, i zajedno s tim: odvojenost neodvojivog dela od celine.

A jezičko osećanje još bi manje moglo dopustiti upotrebu predloga *kod* s genitivom za označavanje pripadnosti po srodstvu ili vlasništva nad njim. Ova bi veza tu sugerirala određivanje prostornog odnosa pojmova. I zato u primerima: *U Ilije mlada osta ljuba*, *U majke je*

ćerka bila / Ko dan lepa ko cvet čedna (M. Mitrović). *Eh! kakva je u našeg majstora kobila* (L. Lazarević), i sl. slučajevima, gde imamo posesivno značenje — ni govora ne može biti o mogućnosti alternativne upotrebe ove dve predložko-genitivne veze.

Koliko posebna značenja upravnih delova uslovljavaju, odnosno ograničavaju alternativnost upotrebe nekih svojih determinativa pokazaćemo na primeru dveju predložko-padežkih veza, a naime na primeru veze predloga *sa* s genitivom i predlog *po* s lokativom, koje su sintaksički opozicije samo u funkciji dopune pridevima: *viđen, poznat, savršen, simpatičan, slavan, čuven* i sl. A alternativnost njihove upotrebe se naročito lepo ogleda tamo gde u istim rečeničnim celinama imamo obe ove veze kao dopune pojedinog od navedenih prideva, kao u primerima: *Kamene su im alatljike nesavršene kako sa grube obrade tako i po siromaštvu oblika.* (J. Žujević, Kameno doba) i *Ovo je vitez slavan po krvi, s bogatstva viđen- al'i po delu* (M. Mitrović, Pesme).

I kada smo već na predlogu *sa* uz oblik genitiva, reći ćemo još da je on tu, u svome uzročnom značenju češće opozicija (sintaksička mislimo) i drugih genitivnih predložko-padežnih veza, ali je to svakako najčešće s vezom predloga *zbog* i oblika genitiva. Ipak u stihovima kakvi su: *Ne čini to s jada već s užitka slasti.* (S. Kranjčević, Bugarkinje); *S druge želje što je mori / ona hoće lepšeg čara* (M. Mitrović, Pesme); *A tvoja duša s milja uzdrhtava* (M. Begović); *Ah krepki prkos gde je sada s neznane boljke kada se strada* (M. Rakić, Pesme) alternativna upotreba predloga *zbog* (mesto *s*) ne bi bila moguća, ne zato što to semantičko-sintaksički nisu apsolutni sinonimi, već bi time bili poremećeni ritamsko-metrički zahtevi stiha. Drugim rečima, ove veze s jednim i drugim predlogom metrički nisu ekvivalentne, kao što, uostalom, predlog *s*, u toj dimenziji, nije ekvivalentan ni samom sebi upotrebljenom u obliku s nepostojanim *a* (metrički, hteli smo reći, ne samo što u drugom od poslednjih stihova ne bi bilo svedjedno kazati: **Zbog druge želje što je mori**, već ni: **Sa druge želje što je mori**, ritamski nije što i **S druge želje što je mori** itd.).

I na kraju, da bismo ilustrovali činjenicu koliko od celokupnog smisla pojedinih jezičkih celina zavisi funkcija i značenje svakog od njihovih delova, kao i alternativna upotreba jezičkih znaka, navešćemo jedan slučaj u svemu, bar za oko, istih oblika rečenica različenog značenja. Za ovo smo uzeli rečenice: *Izišli su u ulicu* i *Izišli su na ulicu*; *Igraju u dvorištu* i *Igraju na dvorištu*. Podjednako je, naravno, razumljivo što su determinativi upravnih glagola u prvome paru rečenica u akuzativu, a u drugome u lokativu, jer to zahteva rekcija tih glagola. Ali je drugo nešto ovde sasvim neobično. Neobično je, naime, što su uz iste upravne glagole upotrebljeni semantičko-sintaksički sasvim različni determinativi — od preloga *u* i oblika akuzativa odnosno lokativa, i od predloga *na* i istih oblika samostalnih reči, od kojih prva veza određuje

vezivanje završetka kretanja, odnosno vršenje radnje za unutrašnjost pojma, za kakav ograđen prostor, a drugi za površinu čega, za otvorenost prostora.

Kada se ima na unu da su i *ulica* i *dvorište* po prirodi svojoj omeđeni zgradama, odnosno zidovima, ili čim sličnim, ograđeni prostori, nameće se zaključak da će uz upotrebljene glagole doći predlog *u* s jednim i drugim oblikom obeju imenica. Međutim, osnovni glagoli iako u oba slučaja isti — nemaju istu semantičku sadržinu. Samo se u slučaju sa značenjem — *kretanjem dospeti u ulicu kao ograđen prostor* glagol *izići* zahteva upotrebu predloga *u* s akuzativom. A *igrati u* slučaju sa značenjem *vršiti tu radnju u dvorištu kao ograđenom prostoru* — *u* s lokativom. Ali kako *izaći* ima i posebno značenje izlaženja iz unutrašnjosti, pre svega iz kuće van, iz zatvorenog na otvoren prostor, pa bilo to i na ulicu, ova okolnost zahteva upotrebu predloga *na* s oblikom akuzativa. Tako isto, otvorenost dvorišta prema zatvorenim prostorijama uslovljava upotrebu predloga *na* s lokativom. Svaki poseban unutarnji impuls čovekov, znači, ma i ne bio označen određenim jezičkim znakom, uslovljava, odnosno ograničava, upotrebu određene jezičke jedinice.

Résumé

L'emploi alternatif de certains signes, à la langue n'est pas absolu mais conditionné.

L'aoriste et le présent des verbes perfectifs, par exemple, ne sont des oppositions syntaxiques que dans la narration et non, comme on le pensait, dans chaque emploi temporel relatif. Dans les exemples du type: *Lujo ođrnū haljnicu, pa se spūsti na travu i lēže* — l'aoriste pourrait être substitué par le présent, et dans l'exemple suivant: *Uveče ga brat njegov Milutin ūzmē te ga iznesē i sàhranī kod crkve* — le présent pourrait être substitué par l'aoriste sans que le sens de ces phrases soit nullement changé. Pourtant dans les cas comme: *Mi jedanput Šćepana zà carismo et Rāzbolje se Vojvoda Dojčine u Solunu gradu bijelome*, le présent ne pourrait pas être employé en fonction de l'aoriste temporel relatif parce que dans le premier exemple il ne s'agit pas de narration et dans le second, malgré le caractère narratif du vers, le présent ne pourrait pas signifier sans ambiguïté l'accomplissement en une seule fois de l'action, mais il aurait suggéré sa répétition — signification que l'aoriste n'a pas.

Le deuxième cas de l'emploi fréquent des formes verbales en tant qu'oppositions syntaxiques en serbo-croate est représenté par la fonction que le présent perfectif et le futur II ont d'exprimer des actions qui n'ont pas encore été réalisées ou dont la réalisation n'est pas certaine. Mais l'emploi alternatif n'est pas absolu ici non plus: il est limité par l'impossibilité du présent d'exprimer un accomplissement antérieur à une réalisation hypothétique de l'action, tandis que le futur II, à côté de ce qu'il a en commun avec le présent, il a cette signification aussi (*Čim stignemo do vaše kuće, odmah ćemo produžiti, ako drugi budu došli*).

On cite les constructions avec les prépositions *prema* et *k(a)* + datif comme un cas qui montre que l'emploi alternatif est limité. A savoir, ces deux constructions représentent les oppositions syntaxiques au cas où le verbe principal exprime le mouvement en direction du nom employé au datif, mais

l'arrivée au but n'est exprimée que par la construction avec la préposition *k(a)* et non avec la préposition *prema*.

De même, le sens du verbe principal conditionne, c'est-à-dire délimite l'emploi alternatif des constructions avec les prépositions *kod* et *kraj* + génitif. Ces deux prépositions s'emploient comme des oppositions sémantiques et syntaxiques en fonction du complément de lieu qui se trouve à proximité, tandis que le mouvement qui se déroule à proximité ou l'arrivée vers le lieu qui s'étend à une certaine distance ne s'exprime que par la construction avec la préposition *kraj* (ainsi que par ses oppositions sémantiques *pokraj* et *pored*) mais non par la préposition *kod*.

En général, quand on définit le caractère oppositionnel des éléments syntaxiques on doit tenir compte de la valeur sémantique et syntaxique des parties de la phrase auxquelles elles sont liées et de la situation linguistique dans laquelle on les emploie, parce que ce n'est que les conditions linguistiques considérées dans leur ensemble qui déterminent exactement les fonctions et les significations de chaque partie de la phrase et surtout là où les signes linguistiques particuliers pour certains d'elles manquent.